

УДК 377-057.87: [[159.922:502/504]+140.8:[502.171:620.9]

*Вікторія Купрієвич, кандидат педагогічних наук, доцент,
науковий співробітник відділу
професійно-практичної підготовки,
Інститут професійної освіти НАПН України,
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОГО СВІТОГЛЯДУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

Анотація. У тезах досліджено інноваційні підходи до формування екологічної свідомості та енергоефективного світогляду здобувачів освіти, зокрема закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Обґрунтовано актуальність проблеми в контексті викликів сталого розвитку та енергозбереження. Описано міждисциплінарний підхід, проблемно-орієнтоване та проєктне навчання, цифрові ресурси й екологічне виховання через громадянські ініціативи. Зроблено висновки щодо ефективності поєднання теоретичних знань і практичної діяльності у формуванні екологічних цінностей.

Ключові слова: екологічна свідомість, енергоефективність, сталий розвиток, інноваційні освітні технології, проєктна діяльність, цифрові технології, екологічне виховання.

Abstract. The paper presents innovative approaches to forming environmental awareness and an energy-efficient worldview among students in vocational (vocational-technical) education institutions. The issue's relevance has been substantiated in the context of sustainable development and energy-saving challenges. An interdisciplinary approach, problem-based and project-based learning, digital resources, and environmental education through civic initiatives have been described. Conclusions are drawn regarding the effectiveness of combining theoretical knowledge with practical activities in forming environmental values.

Keywords: environmental awareness, energy efficiency, sustainable development, innovative educational technologies, project-based learning, digital technologies, environmental education.

В умовах воєнного стану, коли відбувається трансформація національної системи освіти України, екологічна та енергоефективна освіта набуває особливої

важливості та стратегічного значення. З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну екологічна безпека та вичерпність енергетичних ресурсів в умовах воєнного стану носить глобальну проблему, через можливість гуманітарної катастрофи внаслідок бойових дій.

Сучасна система освіти, зокрема професійної (професійно-технічної) освіти, має адаптуватися до глобальних викликів, серед яких особливе місце посідають проблеми енергозбереження, раціонального природокористування та сталого розвитку. В умовах поглиблення кліматичної кризи, виснаження природних ресурсів і загострення екологічних проблем стає очевидною потреба в переосмисленні освітніх стратегій і підходів, спрямованих на формування нової культури взаємодії людини з довкіллям.

Забезпечити майбутнє фахівця, у тому числі і за рахунок ціннісного ставлення до природи і оволодіння ним основ здорового способу життя стосовно вимог до професійної діяльності – одне з найважливіших завдань педагогічної науки. Для задоволення сучасних вимог до спеціаліста необхідний новий підхід до проблем виховання особистості нової формації, здорового, мобільного, конкурентоспроможного, морально зрілого, професійно-культурного, готового до активної життєдіяльності в умовах сучасних соціокультурних реалій [1].

Невідкладно зростає потреба у відродженні екологічної культури молодого покоління як духовного джерела формування особистості, ефективного засобу зміцнення національної свідомості, формування в майбутніх громадян витончених смаків, уподобань, культурного світогляду, утвердження норм та цінностей української культури. Все це вимагає змістовної організації і проведення екологічної та енергоефективної роботи в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О).

Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є формування екологічної свідомості та енергоефективного світогляду у здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, що передбачає розвиток здатності критично мислити, оцінювати вплив людської діяльності на навколишнє середовище,

приймати відповідальні рішення щодо використання природних ресурсів та енергії. Така парадигма передбачає інтеграцію принципів сталого розвитку в усі ланки освітнього процесу, зокрема від змісту навчальних дисциплін до практичної діяльності в освітньому середовищі.

У цьому контексті важливо не лише передавати знання з енергоефективності та екологічної безпеки, а й формувати відповідні цінності, мотивацію та практичні навички. Освіта має стати дієвим інструментом зміни поведінки, спрямованої на збереження навколишнього середовища, раціональне використання енергетичних ресурсів, розвиток зеленої економіки та підтримку громадянських ініціатив у сфері екології.

Науковці звертають увагу, що сьогодні, коли зміни навколишнього середовища вважаються питаннями глобального занепокоєння, екологічна освіта має на меті змінити людський розум і те, як люди ставляться до навколишнього середовища. Люди мають зрозуміти, що природа не є об'єктом для експлуатації і від того, як ставитися до природи, залежить існування всього людства. Формування екологічної компетентності – це складний механізм, базою для якого є екологічні знання наукового й прикладного спрямування, на основі чого здійснюється екологічна діяльність [2].

Мета цих тез полягає в аналізі інноваційних підходів до формування екологічної свідомості та енергоефективного світогляду в умовах закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

Міждисциплінарний підхід передбачає інтеграцію знань з природничих, технічних та соціогуманітарних дисциплін для цілісного формування світогляду щодо сталого розвитку. Це дозволяє поєднувати екологічну тематику з базовими предметами, стимулюючи системне мислення у здобувачів освіти. Міждисциплінарний підхід у ЗП(ПТ)О реалізується через інтеграцію екологічної тематики в професійно-орієнтовані дисципліни. Наприклад, у закладах, що готують електриків, теми з енергозбереження та раціонального використання енергії інтегруються у вивчення електротехніки, електроустановок та монтажних

робіт. Під час вивчення дисципліни «Охорона праці» розглядаються аспекти екологічної безпеки, утилізації відходів виробництва, особливості роботи з екологічно чистими матеріалами. Це дозволяє формувати у здобувачів освіти цілісне бачення впливу професійної діяльності на довкілля.

Проблемно-орієнтоване навчання стимулює дослідницьку активність здобувачів освіти, дозволяє розглядати екологічні та енергетичні проблеми у контексті реальних ситуацій. Такий підхід формує вміння аналізувати наслідки рішень у сфері енергоспоживання. Проблемно-орієнтоване навчання у ЗП(ПТ)О передбачає розгляд реальних виробничих кейсів. Наприклад, для здобувачів освіти, які навчаються за професією «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», пропонується завдання: як зменшити шкідливі викиди під час технічного обслуговування транспортних засобів? Для майбутніх кухарів пропонується завдання: як мінімізувати харчові відходи та заощадити енергію при приготуванні їжі? Такі ситуації стимулюють здобувачів мислити екологічно у межах обраної професії, формують навички відповідального прийняття рішень.

Проектна діяльність сприяє розвитку командної роботи, практичних навичок та здатності застосовувати принципи енергоефективності на практиці, зокрема шляхом створення мініпроектів або екомоніторингу в освітньому середовищі. Проектна діяльність активно використовується у ЗП(ПТ)О як засіб розвитку практичних умінь. Наприклад, здобувачі освіти професій технічного спрямування (електромонтери, будівельники) можуть розробити проекти з утеплення навчального корпусу, встановлення сенсорного освітлення в коридорах, впровадження альтернативних джерел енергії (наприклад, міні-сонячної панелі на території закладу). Такі ініціативи реалізуються як курсові або дипломні проекти, а також у рамках внутрішніх конкурсів та STEM-тижнів.

Цифрові ресурси та віртуальні лабораторії дають змогу моделювати енергетичні процеси, проводити симуляції впливу різних рішень на навколишнє середовище. Це відкриває можливості для вивчення складних процесів у

доступній формі У ЗП(ПТ)О дедалі частіше використовують програми-симулятори, наприклад:

- AutoCAD та SketchUp (для проєктування енергоощадних будівель у будівельних ліцеях);
- EcoLab (для вивчення впливу забруднень на довкілля в екологічних модулях);
- Симулятори Smart House (для майбутніх електриків і системних адміністраторів, що вивчають енергоменеджмент).

Екологічне виховання через громадянські ініціативи передбачає залучення здобувачів освіти до участі в локальних екопроєктах, кампаніях із енергозбереження чи сортування відходів, що сприяє формуванню практично-ціннісного ставлення до природи [3]. Екологічне виховання через громадянські ініціативи у ЗП(ПТ)О часто реалізується через участь у всеукраїнських програмах: «Школа енергії», «День енергії», «ЕКО-челендж», тощо. Наприклад, здобувачі освіти Хмельницького ВПУ №25 створили шкільну ековарту та організували збір батарейок, пластикових кришечок і макулатури. У Рівненському центрі ПТО організовано щорічний «День екологічного волонтера», під час якого здобувачі беруть участь у прибиранні зелених зон, садінні дерев, оформленні еко-інфопанелей. Участь у таких ініціативах допомагає поєднати теоретичні знання з реальною діяльністю та формує у молоді ціннісне ставлення до природи.

Таким чином, модернізація освітнього простору закладів професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням ідей сталого розвитку є не лише актуальним завданням сьогодення, а й необхідною умовою формування нової генерації фахівців, спроможних ефективно реагувати на виклики сучасності. Впровадження екологічного компонента в освітні програми сприяє розвитку екологічної свідомості, культури відповідального споживання, енергоефективного мислення та соціальної активності здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти.

Комплексне поєднання теоретичних знань, практичних навичок і ціннісних орієнтацій у межах освітнього процесу формує підґрунтя для виховання професіоналів, які не лише володіють високим рівнем компетентності у своїй галузі, а й здатні ініціювати та впроваджувати екологічно обґрунтовані рішення у виробничій, управлінській та соціальній сферах.

Ефективність формування екологічної свідомості та енергоефективного світогляду залежить від інтеграції інноваційних освітніх методик, активної позиції викладачів та практичної залученості здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до реальних екологічних практик. Такий підхід формує не лише знання, але й цінності та поведінкові установки, що сприяють сталому розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Біда О. А., Кучай Т. П., Чичук А. П. Сучасний стан екологічної освіти в Україні. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2024. № 215. С. 22-26. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-22-26>
2. Годецька Т. І. Інноватизація екологічної освіти у цифровому вимірі. *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки: довідковий бюлетень*. 2024. №19. С. 25–53.
3. Про енергетичну ефективність: Закон України від 21.10.2021 № 1818-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text> (дата звернення: 21.05.2025).